

Τα κειμήλια της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα σ' έναν τόμο

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Μια σπουδαία παρακαταθήκη μνήμης, πίστης και πολιτισμού αποτυπώνεται στον τόμο - λεύκωμα που κυκλοφόρησε πρόσφατα με τίτλο: «Κειμήλια της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα», που εξέδωσε το ομώνυμο ερευνητικό κέντρο. Η Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, ήταν ένα από τα σημαντικότερα μοναστικά κέντρα του Πόντου και ολοκλήρου του Ελληνισμού.

Αυτόν τον πολιτισμικό θησαυρό φωτίζει ο νέος, ιδιαίτερα καλαίσθητος τόμος, την επιμέλεια του οποίου υπογράφει ο **Δρ. Θεοδόσιος Κυριακίδης**, ιστορικός και πρόεδρος του **Σωματείου Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα**. Η ίδρυση του Σωματείου, το 1965 στο Ροδοχώρι Νάουσας, από τους πρόσφυγες πρώτης γενιάς που έζησαν κοντά στην Μονή, υπό την εμπνευσμένη καθοδήγηση του Χαράλαμπου

Κιαγχίδη, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για να συνεχιστεί στην Ελλάδα η πολυσήμενη ιστορία της Μονής.

Ο τόμος, «Κειμήλια της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα», είναι ένα συγγραφικό **έργο συλλογικής μνήμης και ιστορικής αποκατάστασης**, που καταγράφει και παρουσιάζει τα ελάχιστα αλλά ανεκτίμητα ιερά κειμήλια που κατόρθωσαν να διασωθούν από τη Μονή μετά τον ξεριζωμό του 1923.

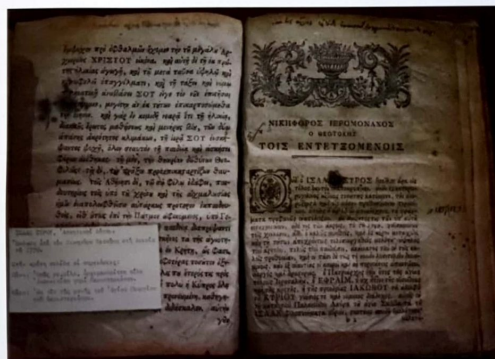
Αμμιονίου, Υπόμνημα ες τας πέντε φωνάς ..., Βουετία 1500, Νικόλαος Βλαστός-Ζαχαρίας Καλλιέργης. Έχει την εξής σημείωση: Και τὸδε πρὸς τοὺς ἀλλοῖς κτήμα Παιδαίου ιερομονάχου Περιστερεώτου υιοῦ Μιχαὴλ τοῦ Σεβαστοπολίτου καὶ τοῦ ἑαῖρα καὶ Θεοδόσιου ἀπὸ ἑνὸς μέρους ἦσαν φυλαγμένα.¹⁸³

¹⁸³ Θωμάς Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία* (1466 c.-1800), τ. 1ος, *Λεξικογραφική και χρονολογική ανακατάταξις*, Αθήναι 1984. (Παρατηρήσεις της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 48), σ. 27, στ. 305.

62

Ισαάκ Σύρου, Ασκητικοί Λόγοι, Έκδοση από τον Νικηφόρο Θεοτόκη στη Λεϊψία το 1770. Έχει τις εξής σημειώσεις: (πάνω) Ορθός με, φίλε, αρχιμανδρίτου πέλοι Ιωαννίκιου φημι Περιστερεώτου, (κάτω) Εκ των της μονής του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτου.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Θωμάς Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία*, σ. 217, στ. 2931

63

Η Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, που ιδρύθηκε τον 8ο αιώνα, υπήρξε φάρος πνευματικότητας, παιδείας και αντίστασης για τους Ποντίους και αποτελούσε ένα από τα πιο ιερά και σεβαστά μοναστικά ιδρύματα της περιοχής. Η μονή, όπως και ολόκληρος ο ποντιακός ελληνισμός, βίωσε το τραγικό πλήγμα του ξεριζωμού. Το 1923, με την ανταλλαγή πληθυσμών, οι Έλληνες του Πόντου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες. Μέσα στον πόνο και τη βιασύνη του ξεριζωμού, ελάχιστα ήταν τα κειμήλια που κατόρθωσαν να διασωθούν από τα χέρια των μοναχών και των πιστών. Ανάμεσά τους, όμως, βρέθηκαν εικόνες, ευαγγέλια, σταυροί ευλογίας, λειτουργικά σκεύη, ακόμα και χειρόγραφα, όλα μνημεία πίστης, ιστορίας και τέχνης.

Τα ανεκτίμητης αξίας κειμήλια της Μονής

Ο Δρ. Θεοδόσιος Κυριακίδης, με την επιστημονική του κατάρτιση και την προσωπική του σύνδεση με την ποντιακή παράδοση, κατάφερε να αναδείξει τη βαθύτερη σημασία αυτών των κειμηλίων. Δεν πρόκειται απλώς για αντικείμενα.

Είναι οι σιωπηλοί αφηγητές μιας ιστορίας αιώνων, οι μάρτυρες της δόξας και του πόνου, της προσευχής και της προσφυγιάς.

Α.Ι. Η Μονή στον Πόντο πριν την Καταστροφή

136

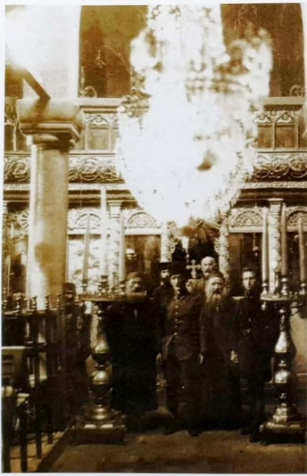
137

«Η έκδοση του παρόντα τόμου, με τα ιστορικά κειμήλια της ιεράς Μονής, όσα σώθηκαν και όσα έγινε κατορθωτό έως τώρα να εντοπιστούν σε συλλογές στην Ελλάδα και το εξωτερικό, αποτελεί μια υποχρέωση τόσο προς την ιστορία της Μονής όσο και προς τις επόμενες γενιές», υπογραμμίζει στο ΑΠΕ - ΜΠΕ ο κ. Κυριακίδης και συνεχίζει: «Το διασωθέν υλικό δεν μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε παρά μόνο αδρομερώς τον πλούτο της ιστορικής μονής και μας υπενθυμίζει με τον πιο οδυνηρό τρόπο ότι η μεγάλη καταστροφή της Γενοκτονίας δεν αφορούσε μόνο την απώλεια των ανθρώπων, που είναι ασφαλώς μείζον, αλλά και την απώλεια του σημαντικού τους πολιτισμού, μια απώλεια που συνιστά καίριο πλήγμα όχι μόνο για τον ελληνικό αλλά και για τον παγκόσμιο πολιτισμό».

Η ιερά μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερεώτα, ως μια από τις αρχαιότερες και σπουδαιότερες μονές του Πόντου είχε σημαντικά κειμήλια και χειρόγραφα στην συλλογή της. Μάλιστα, όπως αναφέρεται στον τόμο, ο δημοσιογράφος και βουλευτής Κωνσταντίνος Παπαμιχαλόπουλος επισκεπτόμενος την Μονή στις αρχές του 20ου αιώνα έγραψε στο περίφημο βιβλίο του «Περιήγησις εις τον Πόντον, Αθήνησιν 1903», ότι τα κειμήλια της μονής ήταν πολύ πλουσιότερα από την Μονή Σουμελά.

«Η συλλογή αυτή όταν την είδε ο Παπαμιχαλόπουλος», επισημαίνει ο κ. Κυριακίδης στο ΑΠΕ - ΜΠΕ, «είχε ήδη υποστεί απώλειες κατά την διάρκεια του ιστορικού βίου της Μονής λόγω των διαφόρων καταστροφών που αντιμετώπισε με πρώτη και κύρια την φωτιά που ξέσπασε στο Ιερό Βήμα το έτος 1483, έπειτα από απροσεξία

του εκκλησιάρχη Ιωαννίκιου. Ο πηγές μας πληροφορούν ότι σε εκείνη την πυρκαγιά καταστράφηκαν πολλά κειμήλια, χειρόγραφα, λείψανα αγίων, βιβλία, άμφια, αλλά το κυριότερο, τα χρυσόβουλα των μεγάλων Κομνηνών».

Το εσωτερικό του Καθολικού της Μονής σε φωτογραφία των αρχών του 20ού αιώνα

150

Ο ηγούμενος της Μονής αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Πανίδης (1866-1888)

151

Από τα ανυπολόγιστης αξίας ιστορικά κειμήλια που διέθετε η ιερά Μονή ελάχιστα έφθασαν στην Ελλάδα μετά από πολλές προσπάθειες και κόπους των προσφύγων της πρώτης γενιάς. Κάποια ελάχιστα κατάφεραν να φέρουν μαζί τους οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα το 1923, ενώ ορισμένα άλλα έφτασαν τα επόμενά χρόνια σε διάφορες περιστάσεις. Ο Χαράλαμπος Κιαγκίδης, μαζί με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Σωματείου και ειδικά του συμβούλου Νικόλαου Καστανίδη, κατάφερε να φέρει στην Ελλάδα πολύ σημαντικά κειμήλια τα οποία εναπόθεσαν στις εγκαταστάσεις της νέας ιεράς μονής που δημιουργήθηκε στο Ροδοχώρι της Νάουσας.

Μεταξύ αυτών των κειμηλίων ανήκουν και δυο σημαντικές εικόνες. Η πρώτη, είναι η εφέστιος θαυματουργή εικόνα του Αγίου Γεωργίου που αγιογραφήθηκε το 1631 και ήταν τοποθετημένη στο προσκυνητάρι της μονής. Η δεύτερη, είναι η μαρμαρίνη εικόνα του Αγίου Γεωργίου που βρίσκονταν στην είσοδο της Μονής και τοποθετήθηκε εκεί από τον ηγούμενο Ιωαννίκιο το 1846.

Ένα αφηγηματικό ταξίδι στην ψυχή του Πόντου

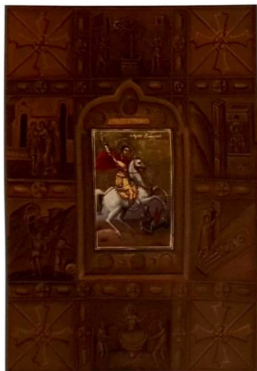
Δεκάδες μικρά και μεγάλα ιερά αντικείμενα, φορτισμένα με τον ιδρώτα, την αγωνία και την ευλάβεια των προσφύγων, αποτέλεσαν τον σπόρο για τη συλλογή που παρουσιάζεται στον τόμο. Με τεκμηριωμένη καταγραφή, φωτογραφικό υλικό υψηλής ποιότητας και ιστορική ανάλυση, ο τόμος αποτελεί μια γέφυρα μνήμης. Ένα αφηγηματικό ταξίδι στην ψυχή του Πόντου, όπως αυτή εκφράστηκε μέσα από

τη λειτουργική ζωή και το υλικό αποτύπωμα της πίστης των ανθρώπων του.

Παράλληλα, ο τόμος αποτελεί και ένα φόρο τιμής σε εκείνους που, παρά τις αντιξοότητες, φρόντισαν να μεταφέρουν αυτά τα πολύτιμα αντικείμενα στην Ελλάδα. Χωρίς εκείνους τους απλούς ανθρώπους, που ίσως δεν ήξεραν να διαβάζουν αλλά ήξεραν τι σημαίνει ιερό, τίποτα από όλα αυτά δεν θα είχε διασωθεί. Αλλά και στους σημερινούς συνεχιστές, το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου, αξίζει ανάλογος σεβασμός, για την αφοσίωση και το όραμά τους να κρατήσουν ζωντανή τη μνήμη και να διασώσουν την ιστορία, όχι ως απολίθωμα, αλλά ως ζωντανή φλόγα.

Ο κ. Κυριακίδης δεν κρύβει την χαρά και την ικανοποίηση για το τελικό αποτέλεσμα που όπως σημειώνει αποτελεί μια συλλογική δουλειά και προσπάθεια. «Θερμές ευχαριστίες αξίζουν στους συναδέλφους επιστήμονες για τον κόπο που κατέβαλαν για την συγγραφή των σχετικών άρθρων που απαρτίζουν τον τόμο και στον κ. Αριστείδη Βελόνη για την φωτογράφιση των κειμηλίων που έχει στην κατοχή του το Σωματείο. Βαθιά ευγνωμοσύνη προς τον Παναγιότατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο, στον οποίο άλλωστε αφιερώνεται ο τόμος για την πατρική μέριμνα για τα προσκυνήματα του Γένους και ιδιαίτερα του Πόντου, τα οποία πολλές φορές επισκέφθηκε συνοδεία μεταξύ άλλων του λίαν προσφιλούς μακαριστού μητροπολίτου Δράμας Παύλου», καταλήγει ο πρόεδρος του Σωματείου.

στη θέση Γαλιαντα, στις νοτιοανατολικές παρυφές της περιοχής Μαισούκας.²¹⁴

Εικ. 1. Ροδόγειο Νάουσα, Νέα Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα. Η εφέστιος εικόνα αγίου Γεωργίου.

²¹⁴ Θ. Αρ. Κυριακίδης, *Η Ιστορία της Ιεράς Συναγωγικής και Πατριαρχικής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα*, Εκδοτικός Όμιλος Αντ. Σταυρίδης, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 27, 29-30. Στ. Παλαγιάς, *Άγιος Γεώργιος Περιστερώτα. 1200 χρόνια. Σελήνη στην Ιστορία των Μοναστηρίων του Πόντου*, Εκδοτικός Όμιλος Αντ. Σταυρίδης, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 50-51. Αρχιμανδρίτου Παναρέτου Τσαυζαζίδου, *Ο Πόντος ανά τους αιώνες*, Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, Δράμα 2016, σ. 22, 98.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η εικόνα στη Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα Νάουσας είναι η τρίτη κατά σειρά ομόθετη εικόνα τριών ομόσημων μονών. Αρχικά φιλοτεχνήθηκε η εφέστιος εικόνα, η οποία έγινε κατά την ίδρυση της Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα Πόντου το έτος 752. Αντίγραφό της φαίνεται ότι αποτέλεσε η δεύτερη κατά σειρά εικόνα που παραγγέλθηκε το έτος 1631. Αυτή υπήρξε με τη σειρά της το πρότυπο της τρίτης και νεότερης εικόνας, η οποία μεταφέρθηκε στη Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα Ροδόγειο Νάουσα.

Η αρχική Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα Πόντου υπήρξε ένα από τα τρία μεγαλύτερα Σταυροπήνια, μαζί με τις μονές Αγίου Ιωάννη Βαζελώνης²¹⁵ και Παναγίας Σουμελά,²¹⁶ στην Τραπεζούντα Μικράς Ασίας. Από τη χρονολογία 1631 εκτιμάται ότι η εικόνα θα πρέπει να φιλοτεχνήθηκε επί των ημερών του ηγουμένου Σωφρονίου, ο οποίος καταγόταν από την περιοχή του ποταμού Όση ανατολικά της Τραπεζούντας και ποίμανε τη μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα επί είκοσι εννέα χρόνων (1604-1633).²¹⁷ Ο Σωφρόνιος συναρθείται στη μακρά σειρά ηγουμένων του 17ου και 18ου αιώνα, εποχή πνευματικής ακμής και ακτινοβολίας της μονής της μετανάστευσης του.²¹⁸

Οι μαρτυρίες νεότερων χρόνων διαφορίζουν την πολυκύμαντη διαδρομή της εικόνας από τη Μονή Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα Τραπεζούντας. Η εικόνα φέρει τη χρονολογία 1631 και σύμφωνα με τον Πρώτο Κώδικα (62-63) κοσμοίσε το Προσκυνήμα της Μονής στην Τραπεζούντα. Με τη λεηλασία της Μονής το έτος 1923, ορισμένα από τα κειμήλιά της, ανάμεσα στα οποία και η εικόνα του αγίου Γεωργίου, διασώθηκαν από μοναχούς και ευσεβείς λαϊκούς, για να συγκεντρωθούν στη συνέχεια από το Σωματείο «Άγιος Γεώργιος Περιστερώτα». Η εικόνα μεταφέρθηκε από τον αρχιμανδρίτη Ιλαρίωνα Περιστερώτη (Πασονίδη) (1853-1945) στην Ελλάδα και το έτος 1961 η εικόνα παραδόθηκε από την ανεκλή του Διαρίωνα Πελαγία και τον γιό της Μιχαήλ Ιωαννίδη στον Χαράλαμπο Κυργιάδη από την Τραπεζούντα, ιδρυτή του Σωματείου «Άγιος Γεώργιος Περιστερώτα». Ο κοσμήτης πρόσφυγας διαφύλαξε με ζήλο στο σπίτι του τα κειμήλια, τα οποία περιήλθαν στα χέρια του από άλλους πρόσφυγες, ακόμη και μου

²¹⁵ Αρχιμανδρίτου Παναρέτου Τσαυζαζίδου, *Ιστορία της Ιεράς Βασιλικής Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Αγίου Προδρόμου και Βασιλικής Ιωάννου Ζαφειρίου ή Φωκίου*, Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, Δράμα 2016.

²¹⁶ Β. Στ. Χαράλαμπίδου, *Παναγία Σουμελά Πόντου. Ιερά Βασιλική Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή*, 2009.

²¹⁷ Θ. Αρ. Κυριακίδης, *Η Ιστορία της Ιεράς Συναγωγικής και Πατριαρχικής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα*, ό.π., σ. 173. Στ. Παλαγιάς, *Άγιος Γεώργιος Περιστερώτα*, ό.π., σ. 52.

²¹⁸ Θ. Αρ. Κυριακίδης, *Η Ιστορία της Ιεράς Συναγωγικής και Πατριαρχικής Μονής Αγίου Γεωργίου Περιστερώτα*, ό.π., σ. 173-178. Στ. Παλαγιάς, *Άγιος Γεώργιος Περιστερώτα*, ό.π.

Η ιερά Μονή χτίστηκε το 756 μ.Χ. όρος Πυργί της επαρχίας Γαλιαινας, σε υψόμετρο 1200 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας, βορειοανατολικά της Παναγίας Σουμελά 30 χλμ. νοτιοανατολικά της Τραπεζούντας. Το όνομά της προήλθε από τον μοναχό Περιστερεώτη. Κατά τον θρύλο, ένα κοπάδι περιστέρια

κατέβηκε από τα δάση των Σουρμένων και οδήγησε τρεις μοναχούς στον τόπο όπου χτίστηκε το μοναστήρι. Κατά την εποχή της ακμής του, το μοναστήρι αποτελείτο από 187 κελιά και μια μεγάλη βιβλιοθήκη που φιλοξενούσε πάνω από 7.000 τόμους.

Σε μετόχι της μονής στεγαζόταν στις αρχές του 19ου αιώνα το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας. Η μονή συντηρούσε πολλά σχολεία και το 1909 συστήθηκε με ενέργειές της η κεντρική σχολή της Γαλίας, ένα πλήρες τετρατάξιο ημιγυμνάσιο. Το μοναστήρι έκλεισε οριστικά στις 17 Ιανουαρίου 1923, όταν ο ηγούμενος Γρηγόριος και οι μοναχοί, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες κάτοικοι εκδιώχθηκαν στην Ελλάδα.

Πηγή: ΑΠΕΜΠΕ